

Sitnik O. M. D. Dontsov and the problem of ukrainian national ideology

It follows to do result, that without regard to certain narrow-mindedness of ideology of D. Doncov, without regard to certain totalitarian slopes and other separate failings and omission, his views in the basis contained the conceptual bar of Ukrainian national ideology. He was able not only analytically to comprehend the main problems of Ukrainian nation, but, that main, – to draw the way of their overcoming, above all things – due to the ideological doctrine which was based exactly on a that main factor – spirit of tradishionalism – which is able to revive spirituality and creative power of nation, provide it integrity and stable development.

Keywords: *an intellectual legacy of D.Doncov; national ideology, socialistic doctrine, 'provansal' view, will, tradishionalizm.*

УДК 94:284.991(438)

Л. І. Бородинська

**ЕВАНГЕЛЬСЬКІ ХРИСТІЯНИ У ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНИХ
ВІДНОСИНАХ ПОЛЬЩІ (1918–1939 РР.)**

Легалізація спільноти євангельських християн супроводжувалася складнощами у процесі реєстрації громад і статуту державними органами влади. Члени легалізованих громад мали право на записи в книгах актів громадянського стану, військовозобов'язані – можливість скористатися правом альтернативної служби в армії.

Ключові слова: *Польща (1918-1939 рр.), євангельські християни, державно-церковні відносини.*

З утвердженням незалежності України склався новий зразок державно-церковних відносин. Особливо це відобразилося на протестантських конфесіях, які з упосліджених перетворилися у повноправні складові суспільства. З огляду на це актуальним є дослідження історії державно-церковних відносин євангельських християн – представників однієї із найбільших протестантських церков України, релігійні спільноти яких почали складатися ще в міжвоєнний період у Польщі (1918–1939 рр.).

Процес утвердження євангельських християн у міжвоєнній Польщі ускладнювався особливостями розбудови незалежної держави, яка у релігійній сфері надавала пріоритети католицизму, а також відсутністю для всіх регіонів Польщі єдиних правових норм. Варто зауважити, що до складу Другої Речі Посполитої увійшли землі, які внаслідок трьох поділів Польщі понад століття розвивалися та набували певної специфіки у складі трьох імперій – Росії, Австро-Угорщини та Прусії. Відповідно, до прийняття нових законів Польської держави, кожна з її регіональних складових керувалася законами, успадкованими від імперії, до якої належала раніше. Таким чином, релігійне законодавство Польщі (1918-1939 рр.) включало в себе правові норми, які діяли у Росії, Австро-Угорщині та Прусії.

Ідеї євангельських християн Польщі набули поширення у східних і центральних воєводствах, а найбільша їх кількість проживала у Волинському та Поліському воєводствах [6, s.1-280]. На території Волинського, Поліського, Віленського, Новогрудського, Білостоцького воєводств залишався в силі Іменний Вищий Указ від 17 жовтня 1906 р. Російської імперії. Цей закон давав підстави для легального існування протестантських громад, в тому числі і євангельських християн, але не вирішував проблеми юридичного унормування Польською державою окремих релігійних об'єднань [1, арк.1-5; 10, s.254-257].

Важливою сходинкою на шляху до узаконення діяльності громад євангельських християн було внесення їх до відповідного реєстру у воєводській управі. Для того п'ятдесят засновників громади своїми підписами мали засвідчити відповідну заяву і подати її на розгляд воєводської влади. Така заява мала містити назву віровизнання, прізвища керівників громади, територію її діяльності [7, s.56-59]. Рішення про реєстрацію визнаневої громади воєводська влада друкувала в офіційному виданні. Легалізовані громади набували прав обирати своїх керівників, будувати молитовні будинки, утворювати добродійні інституції, набувати рухоме майно, укладати угоди, виступати юридичними особами у судах.

Незважаючи на чітко визначені правила стосовно порядку легалізації громад, на місцевому рівні, і частіше з відомою Міністерства визнань релігійних і народної освіти (МРВНО), узаконення діяльності громад євангельських християн, як і інших пізньопротестантських течій, відбувалося з порушеннями норм. Більше того, місцева влада могла заборонити проведення богослужінь і релігійних обрядів [9, s.167]. Частою причиною заборони богослужіння у приватних будинках зареєстрованим чи не зареєстрованим громадам була визначена владою невідповідність споруди технічним вимогам до такого типу [10, s.224-226; 10, s.354; 12, s.11].

Реєстрація релігійної громади у воєводській управі легалізовувала її діяльність, але не забезпечувала кінцевого юридично-правового унормування, що необхідно було зробити законодавчим шляхом [13, s.114-117; 16, s.60-61].

21 лютого 1927 р. рескриптом МРВНО був затверджений Статут Союзу слов'янських громад євангельських християн. [2, арк.1-2]. Це значно полегшило реєстрацію громад євангельських християн. Подаючи до місцевих органів влади заяви на легалізацію, вони вказували, що діють на підставі зареєстрованого статуту.

Проте на місцевому рівні зустрічалися випадки порушення права на реєстрацію громад євангельських християн. У 1929 р. Комітет Союзу слов'янських громад євангельських християн і баптистів звернувся до МРВНО з проханням роз'яснити місцевим владним органам права євангельських християн, оскільки громадам забороняли будувати молитовні будинки. Такі дії місцева влада мотивувала відсутністю реєстрації у той час, як заяви на реєстрацію були подані громадами, вони мали всі підстави для легального існування, а питання про внесення їх до реєстру впродовж року-двох не розглядалися воєводською управою. МРВНО надало значні повноваження у вирішенні справ реєстрації релігійних громад органам місцевої влади [13, s.114-117]. Така позиція МРВНО узалежнювала євангельських християн від суб'єктивного ставлення місцевих чиновників, а відтак уповільнювала процес легалізації.

Найболісніше неврегульована юридично-правова база релігійної сфери у міжвоєнній Польщі відобразилася на пізньопротестантських громадах Галичини. На території, яка у минулому належала Австро-Угорщині, діяльність громад євангельських християн регламентувалася шістнадцятим артикулом Австрійського закону від 21 грудня 1867 р., згідно якого вони не були визнані, але й не заборонені державою [10, s.32-33,63.]. Пізні протестанти мали право задовольняти свої релігійні потреби, проводячи богослужіння у приватних будинках за зачиненими дверима. Здійснювати публічні богослужіння, реєструвати релігійні громади та будувати молитовні будинки їм було заборонено [10, s.105-106; 10, s.184-186].

Відповідно до цього закону євангельські християни, які займалися публічною місіонерською діяльністю, вважалися правопорушниками і викликали переслідування з боку влади. Протестантами такий стан справ розцінювався як утиски прав людини. У квітні 1924 р. Л. Шендеровський від імені Союзу написав лист до управи Львівського воєводства з проханням припинити переслідування євангельських християн і баптистів. Він навіть застерігав місцеву владу, що у випадку, не вирішення питання, звернеться до вищих органів державної влади і навіть до Ліги Націй [10, s.49]. Аби допомогти громадам у Галичині, Л. Шендеровський у травні 1924 р. звернувся також до МРВНО зі скаргою на те, що протестантів на колишній австро-угорській території переслідує місцева влада [10, s.57].

Важливим аспектом життєдіяльності євангельських християн у Польській державі була проблема ведення записів громадянських станів, які здійснювалися традиційною церквою. Це ускладнювало правове існування тих осіб, що вийшли зі складу православної чи католицької церков. На початковому етапі становлення Польської держави питання ведення книг громадянських станів не було врегульоване і тлумачилося місцевою владою та представниками релігійних меншин по-різному. В окремих громадах євангельських християн здійснювалися записи за різними, встановленими керівниками самих громад, зразками. У багатьох громадах метричні записи не проводилися зовсім або були періодичними, неповними, невчасними і не відповідали вимогам Міністерства внутрішніх справ [8, s.1-3].

Для того, щоб уніфікувати спосіб ведення книг громадянських станів і взяти цей процес під контроль світської влади, волинський воєвода видав обіжник від 13 грудня 1921 р., відповідно до якого метричні книги євангельських християн повинні були вести магістрати у містах та гмінні управи в селах за місцем їх проживання. [10, s.11-13,30-31,196]. Правила цього обіжника базувалися на Іменному Вищому Указі від 17 жовтня 1906 р., за положеннями якого записи у метричних книгах про народження дитини здійснювали за місцем проживання батьків за умови представлення батьками чи одним із батьків дитини та двох свідків. Запис про шлюб здійснювали за місцем проживання нареченого чи нареченої. Смерть фіксували у метричній книзі населеного пункту останнього проживання померлого [1, арк.1-5].

Поліський і Волинський воєводи забороняли представникам повітової і гмінної влади робити записи, які стосувалися членів незареєстрованих громад євангельських християн. Ситуація ускладнювалась тим, що місцева влада уповільнювала процес реєстрації, позбавляючи євангельських християн можливості користуватися загальними правами громадян [11, s.250; 3, арк.1]. Варто зауважити, що у роз'ясненнях МРВНО від 25 травня 1932 р. йшлося про те, що ведення книг громадянських станів жодним чином не пов'язане з реєстрацією громади, оскільки питання метричних книг належать до компетенції Міністерства внутрішніх справ [13, s.114-117].

В окремих випадках місцева влада погоджувалася вести книги громадянських станів лише у разі надання їй довідки від старости повіту про зміну віровизнання [5, s.33-34]. Ситуація ускладнювалася тим, що за отримання документу, який би підтверджував зміну визнання належності необхідно було сплатити значну суму грошей. Деякі староства вимагали по 20 злотих за довідку, а якщо такі документи були необхідні всій родині, то сума плати могла сягати 100 і більше злотих. Якщо ж євангельський християнин все таки був спроможний оплатити послуги староства, то отримував довідку про зміну визнання, яка була дійсна лише 6 місяців. Такий стан речей спонукав євангельських християн у 1936 р. за посередництвом Л. Шендеровського звернутися до Міністерства внутрішніх справ із проханням врегулювати питання оплат за одержання посвідчення. Із листа Л. Шендеровського випливає, що урядовці на Волині і Поліссі стояли на таких позиціях: "Хто хоче бути сектантом, нехай платить [5, s.33-34]". Окрім того, встановлювалася плата за кожен запис у книгу громадянських станів, при чому її розмір був не фіксований, що призводило до зловживань місцевих чиновників. Часто місцеві органи влади брали окрему плату за один і той же документ декілька разів. Наприклад, за здійснення запису про шлюб євангельські християни мали сплачувати тричі: за подання оголошення, за здійснення запису і за видання метричного свідоцтва [5, s.33-34].

З огляду на це громади євангельських християн прагнули самостійно вести книги громадянських станів, як це робили, наприклад, ранньопротестантські церкви в Польщі [10, s.200; 4, s.962]. Багато незареєстрованих громад євангельських християн вели неофіційні записи у своїх книгах, бо державна влада таких записів не проводила.

Оскільки вище зазначена ситуація була не поодиноким, євангельські християни у 1937 р. звернулися до Міністерства внутрішніх справ із проханням надати можливість Союзу слов'янських громад євангельських християн вести книги громадянських станів, довідки про зміну визнання видавати на безстроковий термін і за нижчу плату, а також не вживати слова "секта" замість офіційної назви спільноти євангельських християн [5, с.34].

Отже, усталені норми ведення книг громадянських станів не відповідали ситуації, яка склалася у Польщі (1918–1939 рр.) у зв'язку із значним поширенням протестантських течій, які не були визнані державою. Такі конфесії не мали права самостійно забезпечувати питання реєстру громадянських станів. Проголошуючи свободу сумління та визнання у Конституції, державна влада не забезпечила способів реалізації таких прав у реальному житті людини. Таким чином, євангельські християни не мали права самостійно здійснювати записи до книг громадянських станів, часто цього не бажали робити й управи гмін чи магістратів, вимагаючи наявності реєстрації релігійної громади, до якої належав віруючий, або довідки про зміну віровизнання. У результаті цього багато євангельських християн опинялися поза законом: їх шлюби не реєстрували, не здійснювали записів про народження або записували дітей як незаконнонароджених, що у свою чергу відображалось на можливості дитини здобути початкову освіту. Забезпечення положень Конституції про свободу совісті та визнання, а також про обов'язкове вивчення основ релігії у школі в окремих випадках ставило ці права людини у суперечність одне до одного.

Євангельські християни виступали за відокремлення церкви від держави. Проте вони визнавали, що в питаннях суспільного життя церква повинна підпорядковуватися державним законам, якщо вони не суперечать світоглядним засадам євангельських християн [14, с.485].

На з'їзді, що відбувся 1925 р. у м. Бресті Л. Шендеровський виступив із рефератом "Ставлення євангельських християн до суспільства та держави", де, посилаючись на слова із Священного Писання, розкрив особливості життя євангельських християн у суспільстві. Зміст основного питання, висвітленого у рефераті, зводився до наступного: "Як послужити суспільству і державі?" "Ми повинні нести народове світло, – зауважував Л. Шендеровський, – повинні показати зразок євангельського життя у всіх напрямках, а саме: обов'язково, щоб наші родини, будинки і господарства були утримувані у чистості і порядку; щоб наші поля були зорані і засіяні, як приклад працьовитості і зразкового порядку, щоб наша участь у всіляких суспільних зібраннях була прикладом розумних, корисних порад [17, с.45-65]". Доповідач зазначав, що у випадку наділення громадськістю чи державою когось із євангельських християн керівними обов'язками, вони мають виконувати їх виключно добросовісно. Л. Шендеровський закликав євангельських християн впливати як на внутрішні переконання, моральність, так і на зовнішні аспекти життя співгромадян з метою покращення духовної, культурної, матеріальної сфер їх життєдіяльності. Це можна зробити шляхом поширення поглядів євангельських християн про любов та справедливість до всіх, уникання сварок і суперечок, а також шляхом боротьби з наркоманією та алкоголізмом [17, с.48].

У пресі євангельських християн були надруковані статті про те, яким має бути зразкове господарство євангельських християн, способи ефективного рільництва, приклади із життя доброчесних громадян-євангельських християн тощо [15; 18; 19; 20]. Часто місіонерам та проповідникам євангельських християн доводилося працювати не лише в духовному напрямку, а навчати селян грамоти, пошиттю одягу, будівництву хлівів, створенню собі відповідних санітарних умов та ін.

Незважаючи на це євангельські християни у громадському житті були досить пасивними. Це можна пояснити тим, що вони, достеменно не знаючи відношення держави до їх течії, боялися виявляти себе, а також тим, що переважна їх кількість була малоосвіченими селянами, які просто турбувалися про благополуччя родини [8, с.1-3].

У політичному житті держави пересічні євангельські християни брали мінімальну участь. Проте, знаходячи інформацію про передвиборчі агітаційні моменти серед євангельських християн. Так, Л. Шендеровський повідомляв МРВНО, що під час виборів до парламенту у 1932 р. Союз слов'янських громад євангельських християн і всі його громади були на боці урядового списку і згідно з відозвою виданою президентом Союзу голосували за той список самі і інших закликали до цього [11, с.261-262].

Вагомим аспектом виконання громадянського обов'язку євангельськими християнами була військова служба. У віровченні євангельських християн про службу в армії зазначено, що вони визнають військову службу як обов'язок [14, с.485]. Духовне керівництво євангельських християн стверджувало, що служба в армії зі зброєю чи без неї є особистою справою кожного віруючого і не залежить від віровчення. Тому у переважній більшості євангельські християни не відмовлялися від служби в армії. Проте існувало два моменти, які могли суперечити їх сумлінню: служба з використанням зброї та прийняття присяги.

7 лютого 1928 р. Міністерство військових справ видало документ про особливості військової служби для євангельських християн і баптистів [1, арк.7-8]. Умовою звільнення від служби зі зброєю в руках було надання посвідчення, виданого керівником громади і затвердженого воєводою. Посвідчення мало підтверджувати, що призовник належав до громади євангельських християн не менше ніж 20 місяців до дня призову в армію, а його переконання є щирими. Євангельських християн, які надавали відповідні посвідчення, розподіляли у санітарні або адміністративні батальйони. Якщо підтвердження релігійної належності не було подане, то призовника зараховували до військової служби на загальних підставах. Посвідчення надане після призову або під час служби не мало правової сили, ухилення призовників від військової служби із використанням зброї розцінювалися як злочин, а порушені проти них кримінальні справи розглядалися у судах.

Згідно розпорядження, євангельських християн, які служили у санітарних чи адміністративних батальйонах, не можна було залучати до служби пов'язаної із застосуванням силових методів (вбивством, насильством, нанесенням різного роду травм), вартової служби, а також до навчання стрільбі. Проте вони могли доглядати за зброєю, оскільки тут вона не використовувалася заради насильства. Євангельських християн активно залучали до різноманітних господарчих та впорядковувальних заходів [1, арк.7зв.].

Євангельські християни могли відбувати службу без зброї, якщо належали до зареєстрованої громади. Звісно, якщо громада не була зареєстрованою, то її члени не могли скористатися правом на альтернативну службу, а відтак, відмовлялися від служби взагалі. Оскільки значна частина громад євангельських християн не була зареєстрованою, часто з причин не залежних від самих громад, повноцінне виконання громадянського обов'язку євангельськими християнами у погодженні із сумлінням було неможливим. Л. Шендеровський як військовий пресвітер і голова Союзу слов'янських громад євангельських християн і баптистів відстоював права євангельських християн, залагоджував непорозуміння між призовниками і військовим керівництвом [17, с.90].

Іншою перешкодою повноцінному виконанню громадянських обов'язків євангельськими християнами була необхідність прийняття під час військової служби присяги, від чого вони відмовлялися, мотивуючи свою поведінку словами з Євангелія.

Відповідно до 2-го пункту розпорядження Міністерства внутрішніх справ про службу присягу чиновників гмінного самоврядування від 29 листопада 1919 р. не можна змушувати до складання присяги у формі, яка не відповідала віровизнанневим позиціям. Євангельські християни заперечували присягу у формі клятви, а визнавали лише обіцянку у вигляді слова "так". Міністерство військових справ також зважило на погляди євангельських християн і розпорядження Міністерства внутрішніх справ, оскільки призовники із їх числа звільнялися від присяги [10, с.84-85].

Таким чином, неоднозначне ставлення євангельських християн до військової служби було зумовлене незавершеністю юридичного врегулювання питань легалізації громад євангельських християн та їх військової служби у Польській державі.

Отже, паралельно інституційному утвердженню відбувалися процеси визнання євангельських християн державною владою. Якщо у Галичині громади євангельських християн не були визнані державою, то на території колишньої Російської імперії державно-церковні відносини унормовувалися в кілька етапів: 1) легалізація діяльності, а потім реєстрація релігійної громади; 2) визнання шляхом затвердження МРВНО Статуту Союзу слов'янських громад євангельських християн і баптистів.

Загалом, ставлення євангельських християн до суспільства, держави та громадянських обов'язків було позитивним. Цьому значно сприяли виховні заходи здійснювані керівниками Союзу слов'янських громад євангельських християн в Польщі шляхом читання рефератів на відповідну тематику на з'їздах, конференціях, зібраннях, проведення роз'яснювальної роботи серед віруючих, публікування статей патріотичного характеру у друкованому органі євангельських християн, особистий приклад євангельських лідерів. Налагоджуючи взаємовідносини з державою євангельські християни не лише прагнули виконати положення віровчення, а й здобути більш сприятливі умови для релігійної діяльності в умовах Польської держави.

Взаємовідносини євангельських християн і держави відображалися у таких сферах, як участь у виборах та ставлення до влади, служба в армії, ведення книг громадянських станів. Більшість проблем, які стосувалися державно-церковних відносин кінцево не було врегульовано на правовому рівні.

Джерела та література

1. Державний архів Волинської області (ДАВО), ф. 36, оп. 14, спр. 2.
2. ДАВО, ф. 46, оп. 1, спр. 290.
3. ДАВО, ф. 46, оп. 9, спр. 2040.
4. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (AAN), Zespół "Ministerstwo Spraw Wewnętrznych" (MSW), sygn. 1566.
5. AAN, MSW, sygn. 1567.
6. AAN, Zespół "Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego" (MWRiOP), sygn. 379.
7. AAN, MWRiOP, sygn. 1410.
8. AAN, MWRiOP, sygn. 1412.
9. AAN, MWRiOP, sygn. 1442.
10. AAN, MWRiOP, sygn. 1444.
11. AAN, MWRiOP, sygn. 1445.
12. AAN, MWRiOP, sygn. 1446.
13. AAN, MWRiOP, sygn. 1458.
14. Шендеровский Л. Евангельские христиане. Возрожденное евангельское движение в исторической христианской церкви: исторический очерк (XIX-XX вв.) / Людвиг Шендеровский. – Торонто: Издание Канадского Союза евангельских христиан. – 1980. – 517 с.
15. Dział rolniczy // Ewangeliczny Chrześcijanin. – 1935. – № 3. – S. 24.
16. Konstytucja 17 marca 1921 r. 2-gie wydanie przejrane i rozszerzone. Warszawa, 1921. – 70 str. – S. 60–61.
17. Księga protokołów z posiedzeń Zarządu – Komitetu Związku Ewangelicznych Chrześcijan i Baptystów.
18. Osipow A. Gospodarstwo Ewangeliczne / Anatol Osipow // Ewangeliczny Chrześcijanin. – 1935. – № 1–2. – S. 21.
19. Osipow A. Święto Dostojnego Solenizanta / Anatol Osipow // Ewangeliczny Chrześcijanin. – 1936. – № 1. – S. 5.
20. Szenderowski L. W XVII-tą rocznicę / L. Szenderowski // Ewangeliczny Chrześcijanin. – 1935. – №7. – S. 10.

Бородинская Л. И. Евангельские христиане в государственно-церковных отношениях в Польше (1918–1939 гг.)

Легализация общности евангельских христиан сопровождалась усложнениями в процессе регистрации общин и устава государственными органами власти. Члены легализованных общин имели право на записи в книгах актов гражданского состояния, военнообязанные – возможность воспользоваться правом альтернативной службы в армии.

Ключевые слова: Польша (1918–1939 гг.), евангельские христиане, государственно-церковные отношения.

Borodynska L. I. Evangelical Christians in Relations Between State and Church in Poland (1918–1939)

The legalization of the community Evangelical Christians accompanied with the difficulties in the process of the community registration by the state authority and the acknowledged the statute. The members of the registered communities had the right for registration in the books of the civic status. Persons liable to military service could take the right for the alternative service in the army.

Keywords: Poland (1918–1939), Evangelical Christians, state and church relations.

УДК 94:291.68(477.7)“1920/30”

Є. О. Голощапова

ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ГРОМАД ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН-БАПТИСТІВ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ У 1920–30-ТІ РР.

У статті проаналізовано динаміку чисельності громад євангельських християн-баптистів Південної України у 20–30-ті рр. XX ст. Визначено зовнішні та внутрішні фактори впливу на кількість баптистських громад, шляхи їх поповнення, що мали як прямий, так і зворотній характер, вказано про домінуючий вплив державної політики на зміни чисельності громад.

Ключові слова: баптистська громада, Південна Україна, динаміка чисельності, антирелігійна політика.

Проблема чисельності баптистських громад у період 1920–30-х рр. безпосередньо пов'язана з суспільно-політичними та економічними перетвореннями зазначеного періоду. Доба 1920-х рр. традиційно вважається часом зростання чисельності вітчизняних баптистів на тлі економічної та культурно-ідеологічної лібералізації, пов'язаної з проголошенням політики НЕПу, українізації, запровадженням у життя норм декрету про відокремлення церкви від держави. Легалізація діяльності та розбудова Всеукраїнського об'єднання баптистів у 1920-х рр. надавали можливість суспільству поглянути на баптистів, не як на замкнених сектантів, а як на нову динамічну церкву. На противагу, період 1930-х рр. розглядається як час занепаду конфесії, у тому числі й кількісного зменшення адептів, через зміну “генеральної лінії партії” на швидку побудову соціалістичного та атеїстичного суспільства. Безпосередній вплив на чисельний розвиток конфесії мали запроваджені владою розкуркулення, голодомори, масові репресії та атеїзація суспільства.

Питання динаміки змін чисельності громад євангельських християн-баптистів у радянській історіографії розглядалось побіжно і відповідало запитам правлячої партії. Відзначаючи збільшення кількості “сектантів” (до яких за тогочасною термінологією відносили і баптистів) у 1920-х рр., дослідники зазначали позитивний вплив розвитку економічної, політичної, культурної сфер суспільства на подолання регресивного релігійного світогляду у 1930-х рр. [1; 2].

Загальною рисою робіт радянського періоду вважаємо свідоме заниження цифр чисельності віруючих всіх конфесій [3; 4; 5], у той же час для діаспорних дослідників того ж періоду характерно перебільшення у відображенні кількості послідовників баптизму [6].

На сучасному етапі більшість досліджень з історії євангельських християн-баптистів має узагальнюючий характер, що не дозволило авторам детально проаналізувати питання динаміки чисельності громад у 1920–30-ті рр. [7–11]. Винятком є стаття полтавського дослідника Р.А. Сітарчука, в якій автор простежив кількісні зміни у складі різних протестантських конфесій України у 1920-х рр. [12].

У запропонованій статті робиться спроба проаналізувати динаміку змін чисельності південноукраїнських баптистських громад у період 1920–1930-х рр.

Порушуючи проблему загальної кількості протестантських громад в Україні у досліджуваний період, можемо погодитись з висновками Р. Сітарчука, який доводить, що підрахувати їх точну чисельність неможливо через низку обставин. По-перше, слід врахувати заідеологізованість радянської офіційної статистики, яка то перебільшувала “сектантську загрозу”, завищуючи кількість віруючих, то занижувала її, подаючи це як успіхи в боротьбі з “сектантським мракобіссям”. По-друге, самі протестанти постійний і ґрунтовний самооблік не вели. По-третє, частина архівних фондів у воєнні та повоєнні роки була втрачена або знищена [12, с.263]. Крім того, наявні статистичні джерела далеко не повні, відсутні дані по цілих регіонах і роках. Особливо складна ситуація склалась із 1930-ми роками, адже з початком цього періоду майже зни-